

Piotr Radzikowski

Międzyuczelniany Instytut Muzyki Kościelnej, Kraków

Organy Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w kościele św. Stanisława BM na Dąbju w Krakowie

Jak gwiazda świecąca jaśniej od innych na wszystkie miasta Królestwa naszego, niczym najpierwsza tego Królestwa scena, rozacza odbicie swego blasku¹.

Taką charakterystykę Krakowa w swym dokumencie z 14 czerwca 1485 roku zamieścił Kazimierz Jagiellończyk. Mimo upływu wieków słowa młodszego syna Władysława Jagiełły nie straciły nic ze swej aktualności, a ubogacone dorobkiem dziejowym nabierają głębszego wyrazu, słusznie czyniąc Kraków ambasadorem polskiej kultury i sztuki w świecie.

W szeroko pojmowanej kulturze Krakowa swoje niepodważalne miejsce ma muzyka, a w niej – będąca swoistym pomostem łączącym to co ziemskie, z tym co niebiańskie² – muzyka kościelna, czyli: śpiew jednogłosowy, śpiew wielogłosowy oraz muzyka instrumentalna (Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II, 1979 nr 3; Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja o muzyce w świętej liturgii Musicam Sacram, nr 4b). Już od czasów piastowskich złotymi zgłoskami w historii Krakowa zapisała się muzyka organowa – przez wieki rozwijana, osiągająca szczyty świetności w dobie baroku, od XIX w. po dziś dzień z powodzeniem kontynuowana³.

¹ Cyt. za: *Kraków i okolice*, red. M. i A. Kowalczykowie, P. Krokosz, A. Legutko-Ołownia, M. Miezan, Kraków 2008, s. 8.

² R. Tyrała, *Cecyliński ruch odnowy muzyki kościelnej na ziemiach polskich do 1939 roku*, Kraków 2010, s. 7.

³ Kraków może poszczycić się wybitnymi organistami, jak np. Andrzej Niżankowski, Kazimierz Garbusiński, Franciszek Przysiał, Szczepan Profic, Bronisław Rutkowski, Józef Chwedczuk, Jan Jargoń. W latach 1952–2000 Akademia Muzyczna wykształciła 126 dyplomowanych organistów pod kierunkiem uznanych pedagogów: Józefa Chwedczuka, Bronisława Rutkowskiego, Jana Jargononia, Joachima Grubicha, Leszka Wernera, Mirosławy Semeniuk-Podrazy, Marka Wolaka, Józefa Serafina. Od 1973 r. za sprawą doc. Mariana Ma-

W ów nurt bardzo mocno wpisuje się działalność Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej w Krakowie⁴. Od początków swej aktywności Międzyuczelniany Instytut Muzyki Kościelnej w Krakowie podejmował starania dotyczące zakupu organów, na których studenci mogliby zdobywać zarówno kwalifikacje niezbędne do pełnienia posługi organisty w parafiach, jak i mistrzowskie umiejętności organisty-wirtuoza⁵. Dzięki porozumieniu zawartemu pomiędzy Fundacją im. Królowej Jadwigi⁶,

chury rozpoczęło działalność 6-letnie Studium Organistowskie, przemianowane w 2006 r. dekretem kard. Stanisława Dziwisza na Archidiecezjalną Szkołę Muzyczną I i II stopnia, której dyrektorem został dr hab. Wiesław Delimat.

Pokaźna liczba absolwentów klas organowych Akademii Muzycznej związana jest z Kościołem, stanowi zarazem trzon Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej. Są to m.in.: Witold Zalewski, Mieczysław Tuleja, Krzysztof Michałek, Wiesław Delimat, Cyprian Jagiełło, Marek Pawełek, Henryk Botor czy Włodzimierz Siedlik. Por. D. Susuł, *Krakowskie środowisko organistowskie w drugiej połowie XX wieku*, [w:] *Organy i muzyka organowa XII*, red. J. Krassowski, T. Błaszkiwicz, H. Nowakowska, K. Sperski, Gdańsk 2003, s. 327–330.

⁴ Międzyuczelniany Instytut Muzyki Kościelnej działa w ramach Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II. Został utworzony 1.02.2008 r. decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Dzięki porozumieniu Akademii Muzycznej oraz Papieskiej Akademii Teologicznej, od 1.10.2008 r. kształci on na studiach pierwszego i drugiego stopnia w zakresie: gry na organach, dyrygentury, śpiewu solowego, gregoriańskiego i chóralistyki. Ambicją twórców kierunku jest możliwie wszechstronne kształtowanie ludzi kultury, nie tylko dla terenu małopolski, ale i dla całej Polski. Zob. Archiwum Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej w Krakowie II, Dokumentacja budowy organów piszczałkowych dla Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, cz. 2: Wniosek o dofinansowanie zadania realizowanego ze środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego; zob. regulamin studiów I stopnia, II stopnia na kierunku Muzyka Kościelna prowadzonych przez Instytut Muzyki Kościelnej w Krakowie, Kraków 2009, §1, pkt. 1, pkt. 10, s. XX.

⁵ Zob. tamże. Poważnym problemem duszpasterskim jest niechęć wobec budowy organów piszczałkowych, tłumaczona ograniczeniami finansowymi, trudnymi do pogodzenia ze względami natury estetycznej i architektonicznej. Por. I. Pawlak, *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Lublin 2001, s. 199. Argumenty jak najbardziej słuszne, wciąż wzbudzające szereg kontrowersji, są niedopuszczalne jako rozwiązania ostateczne i powinny dopingować odpowiedzialnych za muzykę – proboszczów, diecezjalne komisje ds. muzyki – do poszukiwania takich rozwiązań, które umożliwią właściwe brzmienie i poziom muzyki w świątyniach. Dlatego inicjatywa podjęta przez Międzyuczelniany Instytut Muzyki Kościelnej zasługuje na uwagę i dowartościowanie.

⁶ Fundacja została powołana do istnienia 02.02.1990 r. dla wspierania Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie we wszelkich poczynaniach zmierzających do ugruntowania twórczości i odnowy materialnej, zwłaszcza w zakresie rozbudowy jej majątku trwałego oraz pomnożenia i uzupełnienia wyposażenia, udzielania akademii pomocy finansowej w realizacji jej zadań w dziedzinie nauki i kształcenia kadry naukowej, propagowania w kraju i za gra-

Parafią św. Stanisława Biskupa i Męczennika⁷ a Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego projekt doczekał się swej realizacji.

Do koordynacji tego przedsięwzięcia została powołana komisja ds. budowy organów piszczałkowych w składzie: ks. dr hab. Robert Tyrała – przewodniczący, ks. prof. dr hab. Andrzej Zając, dr hab. Wiesław Delimat, dr Mieczysław Tuleja⁸. Po mozolnych i burzliwych miesiącach poszukiwań instrumentu⁹, który wielkością, trakturą, charakterem brzmienia i innymi parametrami techniczno-muzycznymi w pełni odpowiadałby akustyce kościoła na Dąbiu, zdecydowano o zakupie mechanicznych organów firmy Klais, odznaczających się nowoczesną konstrukcją i – co najważniejsze – wysokiej klasy brzmieniem¹⁰. Ten imponujący instrument o 57 głosach rozłożonych na czterech manuałach i klawiaturze nożnej, został wybudowany w 1966 r. w Karlsruhe¹¹. Z zachowaniem wszelkich reguł rzemiosła organmistrzowskiego, instrument zdemontowano i w stanie niekompletnym przewieziono do kościoła św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Krakowie¹².

nicą osiągnąć byłego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Papieskiego Wydziału Teologicznego, Papieskiej Akademii Teologicznej, a w szczególności jego dorobku w zakresie badań naukowych, kształcenia i wychowania młodzieży oraz twórczego wzbogacania kultury narodowej, upowszechniania wiedzy o celach i działaniach Fundacji, zarówno w kraju, jak i za granicą, inspirowania i organizowania ruchu społecznego wokół Fundacji. Dyrektorem Fundacji jest ks. mgr Andrzej Kopicz. Zob. Statut Fundacji im. Świętej Królowej Jadwigi dla Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, Archiwum Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej w Krakowie II, cz. I.

⁷ Mając na uwadze duchowe dobro wiernych 23.09.1983 r. kard. Franciszek Macharski erygował parafię Stanisława Biskupa i Męczennika w Krakowie-Dąbiu. Nowo utworzona placówka swym zasięgiem obejmowała ulice: Bajeczną, Błonie-Beszc, Dąbską, Jachowicza, Kosynierów, Krupskiej, Miedzianą, Mogiłą (numery nieparzyste od 99 do 115), Na Załęczu, Niepołomską, Niziną, Ofiar Dąbia, Zajączą, Al. Pokoju (numery nieparzyste od 35 do 45), Półkole, Sierpową, Świtezianki, Wędkarską, Widok, Zwycięstwa. Pierwszym proboszczem mianowano ks. Stefana Mazgaja. Od roku 2005 proboszczem prawie 5 tys. parafian jest ks. Stanisław Sudoł. Zob. Dekret erekcji parafii św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Krakowie-Dąbiu, Archiwum Parafii św. Stanisława Biskupa Męczennika w Krakowie; zob. *Informator Archidiecezji Krakowskiej 2010/2011*, Kraków 2010, s. 74.

⁸ Por. Archiwum Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej w Krakowie I, 1/2008.

⁹ Pod uwagę brane były następujące instrumenty: Stockmann 25/II+P; Seifert 25/II+P; Metzler 30/II+P; Keates 31/II+P; Klais 57/IV+P; Scherpf 68/V+P. Zob. Archiwum Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej w Krakowie I, 3/2008.

¹⁰ Por. tamże, 19/2009; tamże, 3/2008.

¹¹ Zob. tamże, 6/2008.

¹² Zob. tamże, 8/2009. Elementy organów dostarczone do kościoła na Dąbiu to: 5 wiatrownic klapowo-zasurowych, 1 kontuar, 4 manuały i klawiatura pedałowa, 1 miech magazynowy, 4 deski wałków skrętnych wraz z magnesami tonowymi, 1 dmuchawa wolnoobrotowa firmy

Stosowne ekspertyzy, dotyczące nie tylko walorów technicznych instrumentu, zużycia materiału, ale i przestrzeni kościelnej, w których baczną uwagę zwracano na zastaną akustykę i przewidywane brzmienie instrumentu, napawały optymizmem co do efektu finalnego budowy¹³.

Realizację niełatwego zadania montażu organów powierzono mgr. Lechowi Skoczylasowi, absolwentowi Akademii Muzycznej w Krakowie, od lat specjalizującemu się w sztuce organmistrzowskiej, związanemu z Filharmonią im. K. Szymanowskiego w Krakowie¹⁴. O żmudnej i długotrwałej pracy organmistrza świadczy ogrom zadań zrealizowanych na przestrzeni lat budowy¹⁵. Dodatkowo każdy z oryginalnych

Laukhuf, 57 magnesów rejestrowych, 1 transformator 380V/12V, komplet ławeczek do piszczałek, kompletna konstrukcja stalowa organów, piszczałki labialne dla 14 głosów, piszczałki drewniane dla 6 głosów; tamże, 12/2009. Brakujące elementy instrumentu wykonała i dostarczyła firma Zych Zakłady Organowe:

- Piszczałki głosów językowych z rozrąbami
Dla manuału II: Trompete 16' – 1 komplet (58 sztuk), Trompete 8' – 58 sztuk.
Dla manuału III: Basson 16' – 58 sztuk, Hautbois 8' – 58 sztuk, Trompete harmonique 8' – 58 sztuk, Clairon 4' – 58 sztuk.
Dla pedału: Posaune 16' (z drewnianymi podstawkami i z rozrąbami drewnianymi dla pierwszych 18 piszczałek) – 30 sztuk, Trompete 8' – 30 sztuk, Trompete 4' – 30 sztuk.
 - Piszczałki metalowe labialne do poszczególnych registrów manuałowych z cyny i ołowiu (18 głosów, dla każdego głosu 58 piszczałek – w przypadku głosów złożonych ilość odpowiadająca 58 klawiszom w każdym z manuałów)
Dla Manuału I: Quintadena 8', Nachthorn 4', Nasard 2 2/3, Octav 2', Waldfflet 2', Terz 1 3/5, Sifflet 1', Principal 8' prospektowy – końcówka, tylko 25 sztuk, poczynając od dźwięku a1.
Dla manuału II: Koppelflet 4', Octav 2', Cornet 3–5 x, Mixtura 5–6 x, Principal 16' prospektowy – końcówka, tylko 30 sztuk, poczynając od dźwięku e1.
Dla manuału III: Pommer 16', Schwebung 4', Querflet 2', Sesquialtera, Mixtura 5x.
Dla manuału IV: Lariget 1 1/3.
 - Piszczałki metalowe i drewniane dla registrów pedałowych (6 głosów, dla każdego głosu 30 piszczałek – w przypadku głosów złożonych ilość odpowiadająca 30 klawiszom klawiatury pedałowej):
Octavbass 8', Bartpfeife 8', Rohrgedacht 4', Bauernflet 2', Baszink 4 x, Hintersatz 5 x, Principalbass 16' prospektowy – końcówka, tylko 16 sztuk, poczynając od dźwięku d małe, Subbas 16'. Zob. Archiwum Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej w Krakowie I, 23/2009.
- ¹³ *Budowa organów firmy Klais dla Międzyuczelnianego Kierunku Muzyki Kościelnej*, [w:] <http://upjp2.edu.pl/strona/k7oyuu7s0e> [10.07.2011]
- ¹⁴ Zob. Archiwum Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej w Krakowie I, 13/2009.
- ¹⁵ Prace elektryczne i techniczne: naprawa prostownika, kontrola i naprawa elektromagnesów rejestrowych i tonowych, zaprojektowanie tablicy elektrycznej zabezpieczającej prąd dla orga-

elementów organowych został poddany gruntownej renowacji i naprawie, zainstalowano nową trakturę dla całego instrumentu oraz szereg innowacji elektronicznych, dających chociażby możliwość programowania rejestrów z domowego komputera organisty przez internet, co wynosi organy Uniwersytetu Jana Pawła II do rangi najbardziej nowoczesnych organów nie tylko w Polsce, ale i na świecie¹⁶.

Aby wkomponować tę ogromnych rozmiarów budowlę w wewnętrzny wystrój świątyni, zdecydowano, że najbardziej właściwą będzie szafa organowa – rodzaj ekranu akustycznego, przypominającego łódź, projektu mgr. Marka Cholewki, a wykonana przez podkrakowską firmę stolarską Andrzeja Wawry¹⁷.

Dzień 15 marca 2011 r. zwińczył zasadnicze dzieło budowy. Po ostatecznej intonacji, strojeniu wszystkich piszczałek językowych i labialnych oraz końcowej regulacji traktury, komisja ds. budowy organów piszczałkowych w pierwszym odbiorze stwierdziła doskonałe wykonanie wszelkich prac związanych z budową organów dla Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie¹⁸.

23.06.2011 r. w uroczystość Bożego Ciała kard. Stanisław Dziwisz podpisał nowo powstały regulamin organistów archidiecezji krakowskiej. W słowie wstępnym czytamy:

Zawsze zachęcałem i będę to czynił nadal, by istniał nieustanny rozwój muzyczny [...]. Muzyka jest integralną częścią liturgii [...]. Stąd nie może nigdy zabraknąć o nią troski [...]. Muzyka jest sposobem ewangelizacji dzisiejszego świata¹⁹.

nów, kontrola i naprawa szafki sterującej kontuaru, uporządkowanie elementów organowych (ławeczek, uchwyty, piszczałek prospektowych), naprawa miechów (wymiana pokrycia), oczyszczenie i naprawa wiatrownic, kłap, klocków, demontaż kontuaru (kontrola stanu instalacji elektrycznej – wymiana styków głównego manualu), oczyszczenie i regulacja klawiatur, wymiana zużytych naklejek na klawiszach półtonowych, wymiana zużytych filców; osadzenie wiatrownic, miechów i silnika na stalowej konstrukcji instrumentu, montaż elementów traktury: pneumatycznej-montaż rękawa i roletki, montaż kanałów powietrznych od miecha do wiatrownic; elektrycznej: montaż szafki sterującej, okablowania instrumentu (traktura rejestrowa i połączeniowa) i mechanicznej: montaż ligatur, kątowników oraz abstraktów; montaż intonacja i strojenie poszczególnych piszczałek. Zob. tamże, 15/2009.

¹⁶ M. Łącka, *Rejestry z domowego PC*, s. III, [w:] <http://goscniedzielny.wiara.pl/zalaczniki/2011/01/17/1295280147/1295280164.pdf> (20.01.2011)

¹⁷ Zob. Archiwum Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej w Krakowie I, 10/2009; tamże, 20/2009.

¹⁸ Zob. tamże, 41/2011; tamże, 45/2011.

¹⁹ S. Dziwisz, *Słowo Metropolity w sprawie Regulaminu Organistów Archidiecezji Krakowskiej*, [w:] <http://www.diecezja.pl/pl/dekrety/2641-sowo-metropolity-w-sprawie-regulaminu-organistow-archidiecezji-krakowskiej> (30.07.2011).

Słowa kierowane do wszystkich organistów Archidiecezji Krakowskiej i związanych z nimi kapłanów śmiało można odczytać w perspektywie budowy organów dla Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Dla inicjatorów i wykonawców przedsięwzięcia są wyrazami pełnymi uznania, dla studentów – słowem zachęty do jeszcze pilniejszej pracy i troski o muzyczny warsztat, którym będą posługiwać najświętszym czynnościom liturgicznym.

Myszę, że wszyscy, którym muzyka organowa jest bliska, z niecierpliwością odliczają dni dzielące od uroczystego pobłogosławienia organów zaplanowanego na październik: studenci Międzyuczelniany Instytut Muzyki Kościelnej w Krakowie – by móc swój muzyczny warsztat doprowadzać do perfekcji na światowej klasy instrumencie; melomani – by sycić ucho wirtuozerią dźwięków, spływającą w obfitości podczas planowanych koncertów; w końcu ci, którym los kultury muzycznej – kultury Krakowa, nie jest obojętny.

Aneks

Dyspozycja Organów

Pedal

1. SUBBAS 32'
2. PRINCIPAL 16'
3. UNTERSATZ 16'
4. QUINTE 10 2/3'
5. OCTAV 8'
6. BASSFLÖTE 8'
7. BARTPFEIFE 8'
8. OCTAV 4'
9. ROHRGEDACKT 4'
10. BAUERNFLÖTE 2'
11. HINTERSATZ 5 fach
12. POSAUNE 16'
13. TROMPETE 8'
14. TROMPETE 4'
15. I – P

- 16. II – P
- 17. III – P

I. Oberwerk

- 18. PRINCIPAL 8'
- 19. ROHRFLÖTE 8'
- 20. QUINTADENA 8'
- 21. OCTAV 4'
- 22. NACHTHORN 4'
- 23. NASARD 2 2/3'
- 24. OCTAV 2'
- 25. WALDFLÖTE 2'
- 26. TERZ 1 3/5'
- 27. SIFFLÖTE 1'
- 28. SCHARFF 4-6 fach
- 29. DULCIAN 16'
- 30. MUSETTE 8'
- 31. TREMULANT
- 32. III – I

II. Hauptwerk

- 33. PRINCIPAL 16'
- 34. PRINCIPAL 8'
- 35. HOHLFLÖTE 8'
- 36. OCTAV 4'
- 37. KOPPELFLÖTE 4'
- 38. OCTAV 2'
- 39. CORNETT 3-5 fach
- 40. MIXTUR 5-6 fach
- 41. MIXTUR 3-4 fach
- 42. TROMPETE 16'
- 43. TROMPETE 8'
- 44. I – II
- 45. III – II
- 46. IV – II

III. Schwelwerk

- 47. POMMER 16'
- 48. HOLZPRINCIPAL 8'

- 49. GEMSHORN 8'
- 50. SCHWEBUNG 8'
- 51. PRINCIPAL 4'
- 52. HOLZTRAVVERSE 4'
- 53. QUERFLÖTE 2'
- 54. SESQUIALTER 2 fach
- 55. MIXTUR 5 fach
- 56. BASSON 16'
- 57. HAUTBOIS 8'
- 58. TROMP HARM. 8'
- 59. CLAIRON 4'
- 60. TREMULANT
- 61. IV – III

IV. Brustwerk

- 62. HOLZGEDACKT 8'
- 63. ROHRFLÖTE 4'
- 64. PRINCIPAL 2'
- 65. LARIGOT 1 1/3'
- 66. TERZCYMBEL 3 fach
- 67. VOX HUMANA 8'
- 68. TREMULANT



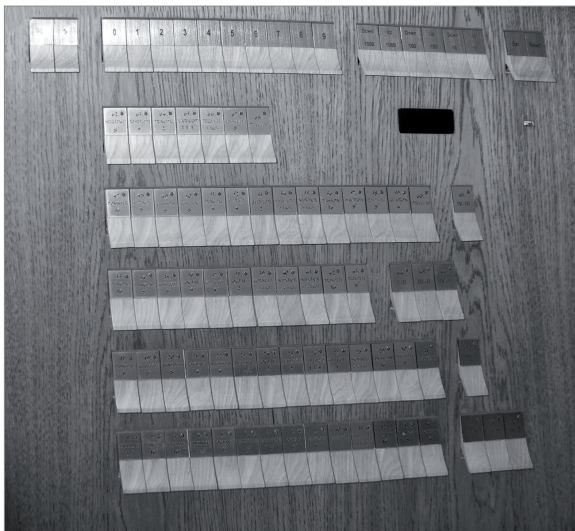
1. Początek prac
w kościele
św. Stanisława BM,
fot. L. Skoczyła



2. Konstrukcja
nośna,
fot. L. Skoczyła



3. Montaż wiatrownic,
fot. L. Skoczylas



4. Konsola
rejestrora,
fot. L. Skoczylas



5. Ostatni etap prac przy sekcji pedał, fot. L. Skoczylas



6. Prezentacja instrumentu w końcowym odcinku budowy, fot. T. Warczak